

Bewoners van de streek Tussen Vecht en Eem gevonnist door de Raad van Beroerten, Brussel 1567 - 1572

door F. Renou - Huizen

In de jaren direct voorafgaande aan het begin van de 80-jarige oorlog kreeg de landvoogdes Margaretha van Parma (1559-1567) het steeds moeilijker door het toenemende verzet van de hoge, later ook van de lage adel en de calvinisten. Het smeekschrift der edelen in 1566 wordt in hetzelfde jaar gevolgd door de beeldenstorm.

Koning Philips II besloot een hardere lijn te gaan volgen om de orde te handhaven en zond daartoe de hertog van Alva met uitgebreide volmachten naar de Nederlanden. Een der eerste maatregelen die hij trof was het instellen van de Raad van Beroerten (onlusten) op 20 september 1567.

Het was een commissie van onderzoek en advies met het doel voorstellen uit te werken tot berechting van alle Nederlanders die betrokken waren geweest bij de beeldenstorm of bij de oppositie tegen de regering. De Raad velde geen vonnissen; zijn voorstellen strekten Alva tot juridische motivering voor de op zijn gezag en naam gevelde vonnissen. Zo is de Raad medeplichtig aan het schrikbewind van Alva's eerste jaren. Meer dan 12.000 mensen werden gedagvaard, 9.000 zagen hun goederen verbeurd verklaard, en 1073 werden geëxecuteerd (o.m. de graven Egmond en Hoorn 5.6.1568) Duizenden mensen verlieten het land (Willem van Oranje is in 1567 gevluht).

Vandaar dat de Raad spoedig de naam kreeg "Bloedraad". In 1572 werden de werkzaamheden van de Raad beëindigd; 14 mei 1576 officieel. De archieven werden grotendeels vernietigd krachtens artikel 10 van de Pacificatie van Gent. In de 18e eeuw heeft een amateur-historicus, Jacob Marcus een gedeelte van de oorspronkelijke stukken in zijn bezit gehad, en deze in 1735 in druk doen uitgeven¹⁾

Jan Wagenaar, de bekende historicus heeft deze bronnen ook gebruikt bij zijn *Vaderlansche Historie*²⁾.

Ook in onze tijd worden deze archieven³⁾⁴⁾ weer onderzocht voor een nieuwe publicatie. Er staan voor geheel Nederland belangrijke gegevens in, en zijn ook een bron voor genealogisch onderzoek⁵⁾⁶⁾⁷⁾⁸⁾.

Wat ons natuurlijk zeer interesseert, hoe hebben onze voorouders, bewoners van onze streek Gooi en Omstreken de gebeurtenissen van die jaren ervaren, hoe zijn zij er mee betrokken geweest. Hierover worden we nader ingelicht door de acten die Marcus heeft gepubliceerd.

Met deze fragmentarische gegevens en andere ons bekende bronnen kunnen wij ons een beeld vormen van de mensen TVE in deze turbulente tijd, de beginjaren van de 80-jarige oorlog.

Uit Marcus' boek heb ik uitgetrokken de op ons gebied betrekking hebbende tekst.

Als Marcus van de Franse tekst ook een vertaling maakt, heb ik alleen zijn Nederlandse tekst weergegeven.

pag. 14, 20, 22, 23

Commissie van den Ontfanck van de geconfisqueerde goeden van de gevluchte persoenen, vuyt oirzaeke van de vorleeden turbelen, om CORNELIS STALPAERT VAN DER WYELE. Rentmeester Generael van Kennemerlandt. In de Steden van Amstelredamme, Muyden, Weesp, Naerden, Edam, Monickendam ende in de Dorpen van Waterlandt ende Purmerende. Zijn borche es Wouter van Bekesteyn, ende is die borchtochte gehecht aen de Lyache van de Cautie briefuen van Kennermerland ende Vrieslandt. Heeft den 1ste April A° 1567 den Eedt gedaen.

Mr. JACOB VAN OPROEDE, Advocaet postuleerende in onssen Raide t' Utrecht. In de Steeden ende Lande van Utrecht.

Zijn borche is Ghileyn Scryuers, Greffier 's Hoofs van Vuytrecht, ende es de borchtochte gehecht aen de Cautie brieuen van Utrecht. Deese Commissie was gegeeven den 19 Maert 1567.

HEREBERT STALPART VAN DER WYELE. Naer de doodt van syn Vaeder in desselfs plaets, Rentmeester Generael van Kennemerlandt. In de Steden van Amstelredam, Muyden, Weesp, Naerden, Edam, Monickendam ende de Dorpen van Waterlandt. En was deese Commissie geteekent door den Conick tot Antwerpen den 16 Feb. 1570 en heeft den 15 December 1571 als Rentmeester Generael van Kennemerlandt ende Westvriesland den behoorlycken Eedt gedaen.

CORNELIS QUIRYNSZOOM, is aengesteld in de plaats van de bovengemelde Herbert Stalpert van der Wyele, die weegens syne meenichvuldige besigheden, hetselve niet konde waerneemen, volgens brieue van Commissie in dato 11 April 1572 nae Paesschen, en heeft op den 26 April 1572 den behoorlycken eedt gedaen.

pag. 46 Sententie van Bannissement ende Confiscatie van goederen jegens Jan Reyersz. Baruelet, fugityff vuyt Naerden.

5 April 1568

Veu par Monseigneur le Duc d'Alve &c. Demandeur d'une part.

[*vertaling van Marcus*]

Jan Reyersz. in 't openbaer voor 't Stadhuis van Naerden als elders, bespottelyk gesegt te hebben, dat hij tot Amsterdam by het Breeken der Beelden, en rooven der Minnebroeders Kerk tegenwoordig soude geweest syn, en dat het hem groote verwondering gaff dat de Beelden niet en bloeden: sig daer door opentlyk vertoonende een groot voorstander der Beeldbreekers te syn: in geheime verstandhouding met de gebroeders Clement en Frans Volkertsz. te zijn geweest, over de beroertens en wederspannigheden tegens de Magistraet

van Amsterdam: hebbende vercocht aen wylen Adriaen Petersweren, Burger van Naerden voorn., seekere Koopmanschappen, te betalen als de Priesters geen Misse meer seggen, off als sy getrouwt souden zijn: en oproer gesaeydt in de Loosdrecht, drinkende in de Herbergen met groot geselschap van volck, seggende dat de Prins van Orange met veel Keurvorsten en Princen van 't Keyserryk te saemen optrocken met een groot getal, so Ruytery als Voetvolck, en dat sy den Hertoch van Alva en andere Heeren van syn kant wel souden verbeeteren, anders als sy dagten, en dat sy haer wel een ander liet souden laeten singen.

Veues &c. Bannyt &c. Faict à Bruxelles le 5 Jour d'Avil 1568

Avant pasques. Signé comme le premier. Prononcé comme dessus.

Clement Volkertsz en Frans Volkertsz worden genoemd onder de 135 personen, die gevlucht zijn uit de Stad Amsterdam. Zij werden verbannen 1 september 1568.

pag. 207

26 november 1569

veertien personen uit Amersfoort worden verbannen enz, daar zij er van worden beschuldigd bijeenkomsten der Wederdopers te hebben bijgewoond. Onder hen wordt genoemd Elskyn vuyt Goylant

pag. 226

11 February 1570

Sententie van Bannissement ende Confiscatie van goederen, jegens 41 persoenen, voorvluchtich vuyten Lande van Utrecht.

Onder hen worden genoemd Henrick Mertensse van Wolfwinckel te Cortehooff, Aert Dierickz Scheyn in 't Portentgen, Cornelis Dierickz beste Kindt de Cockenghem, Jan Achtienhouen, Hendrick Claesse de Breuckelem, Gerrit Eliasz Snyder de Seyst, Cornelis Pietersz de Bunschoeten, Cornelis et Ghysbrecht van Dompelaer, ... tous du Pais d' Utrecht.

allen beschuldigd gedient te hebben wylen de Heer van Brederode tegens zyn Majesteyt.

pag. 164

Sententie van Bannissement ende Confiscatie van goederen, jegens twintich persoenen, voorvluchtich vuyt Naerden, Weesp, Reynsbourg ende andere ommeliggende Plaetsen.

22 October 1568

Veu par Monseigneur Le Ducq d'Alve &. Demandeur d'une part. Contre Se. Cornille Jansz Pretre, Lenart Lourisz alias Leentgen Hostellain au Chien Blancq, Henry Gerritsz alias den Abt, tous deux porteurs de Bled, et Jehan Jacobsse alias Slockers, tous de la Ville de Weesp, Jehan Lambrechtsz Snol, Lubert son Filz, Lambert Jansz Deegen, Jacques Lambert Lippen, Meeus Jacobsz alias Swarte Meusken, Guillaume Jacobsz de Cortehooff, Gerrit Gerritsz alias Gerryt Woutersz, Baudewyn Diericxz et Henry Thonisz de La Ville de Naerden, Hendrick Lambertsz et Me. Reyer Jaspersz du Village de

Hilversum, Lubert Ghisbrechtsz du Village de Laeren, Dierick Claesz Vermaerde, Jannetgen Heyndricx Dochter sa Femme, Quirin Fransz de Wielmeckere et Ysabeau Willems Dochter sa Femme du Village de Raynsburch. Adjournez &c.

[*vertaling van Marcus*]

Cornelis Janse voor desen Capellaen tot Weesp, gepredikt en opentlyk onderweesen de valsche en verwerpelyke Leere van Calvin en met deselve veele eenvoudige luyden besmet, en daerom door de Slotvoogt van Muyden gevangen genomen, het gevangenhuis verkragt en gevlugt; de gesegde Lenard Lauwrens alias Leentgen, Hendrik Gerritsz alias den Abt, Jan Jacobse en Lubbert Ghysbrechts voor desen Koster te Laeren, de Heer van Brederode te Vianen in Waepenen gedient en met de trouw gepasseert nae het Landt van Waterlandt, en 't seedert gekrygt met de Rebellen voor de Stadt van Groningen tegen syn Majesteyt. De gesegde Jan Lambrechtsz, Lubbert syn Soon, Hendrik Lambrechts, Lammert Jansse Deegen, Jacob Lammert Lippen, Meeus Jacobsz en Willem Jacobsse mede in bovengemelde Vianen gedient. Gerrit Janse berugt van langen Jaeren geleeden, qualyk van 't Geloof gevoelt te hebben en heymelyke byeenkomsten in syn Huys gehouden, en syn Kind laeten Doopen nae de nieuwe manier. De gesegde Boudewyn Dirdse gepredikt in de Stad van Groninge by de Minnebroers, de valsche en verwerpelyke Leeringe van Calvin. Hendrik Thonisse mede beschuldigt van Ketterye, en heymelyke vergaderinge gehouden, en gedurende de gesegde beroertens uyt het Klooster van Outwyck (by de Stadt van Utrecht) twee Geestelyken gehaelt en deselve nae Embden geleydt. Mr. Reyer Jaspersse Krygsvolk geworven en opgeschreeven te hebben voor de Heer van Brederode en haer geld op hand voorgeschooten; en de gesegde Dirk Claesse en Quiryne Franse en haere Vrouwen van gedurende de gesegde beroertens in haere Huysen opentlyk met opene deuren te hebben laeten prediken de verwerpelyke Leeringe van Calvin, door Georgius Calvinistisch Predikant, hebbende tot Leyden gepredikt.

Veues &c. Bannyt &c.

Faict en Anvers le 22 Jour d'Octobre 1568. Sige comme le Precedente.

- 1) *Sententiën en Indagingen van den Hertog van Alba, Jacob Marcus, Amsterdam 1735*
- 2) *Voorrede deel 6 pag. X*
- 3) *Archives Générales du Royaume de Belgique, te Brussel, Papiers d'Etat et de l'Audience*
- 4) *Algemeen Rijksarchief Den Haag*
Rekeningen van Confiscatiën van 1569
- 5) *A. Jamees, Inventaris van de Raad van Beroerten 1958*
- 6) *A.L.E. Verheijden, Le Conseil des Troubles, Liste des Condamnés [1567 - 1573] 1961*
- 7) *M. Dierickx, De lijst der veroordeelden door de Raad van Beroerten [1962]*
- 8) *J. Scheerder, Les condamnés du Conseil des Troubles [1964]*